

SLOVENSKÁ REPUBLIKA A SLOVENSKÉ MENŠINY Z BÝVALÉHO UHORSKA.

(Jozef Schwarz)

1. Jadrom práce so zahraničnými Slovákami je udržanie ich slovenskosti, prípadne jej rozvoj in situ. Roky opakujem, že spolupráca (nie starostlivosť) štátu so slovenskou diaspórou, jej obsah, formy a metódy musia vychádzať z charakteru vzniku slovenských menšín v tej ktorej zahraničnej krajine. Tie vznikli dvomi cestami. Prvou cestou je migrácia Slovákov postupne z Uhorska, Česko-Slovenska alebo z dnešnej Slovenskej republiky do sveta v priebehu takmer 150 rokov. Príčiny boli ekonomické, politické alebo mix oboch. Týchto Slovákov označujeme za slovenské komunity v zahraničí. Druhou cestou je migrácia štátnych hraníc. Tak vznikli zahraniční Slováci v dnešnom Maďarsku, Rumunsku, štátoch vzniknutých z Juhoslávie (najmä Srbsko a Chorvátsko), v Poľsku, v Ukrajine. To sú tak povediac autochtónni Slováci alebo slovenské menšiny v zahraničí. Osobitným prípadom je slovenská menšina v Česku, to sú len tí, ktorí vznikli za spoločného štátu. Nie Slováci, ktorí odchádzajú do dnešnej Českej republiky po jej vzniku a tam zostávajú. Tí patria do prvej skupiny.

2. Slovenskosť slovenských menšín vzniknutých migráciou Slovákov je na ich osobnom rozhodnutí, na vôli a ochote niečo urobiť pre slovenskosť, Slovensko a Slovákov. Dobrým príkladom je komunita Slovákov v USA pred prvou svetovou vojnou, ktorá napriek častému prijatiu amerického občianstva významnou mierou sa pričinila o vznik Česko-Slovenska. Predovšetkým Clevelandská dohoda, ale aj Pittsburská a vojenská pomoc amerických Slovákov bola určite jedným z pilierov budúcej slovenskej svojbytnosti. Svoj podiel na vzniku republiky pred vyše sto rokmi mali aj Slováci z Ruska a Francúzska.

Oceniť treba tých medzivojnových slovenských emigrantov, ktorí si zachovali slovenské povedomie i po rozhodnutí ostať v nových vlastiach natrvalo. Platí to aj pre slovenské komunity vytvorené v zahraničí po druhej svetovej vojne. Jednoznačne podporujem aktivity Slovenskej republiky, ktoré napomáhajú udržiavaniu slovenskosti tradičným i súčasným novovznikajúcim slovenským komunitám (po roku 1993) po celom svete.

3. Zachovanie slovenskosti autochtónnych Slovákov počas existencie Uhorska bol rovnaký problém pod Tatrami, v Novohrade, či na Dolnej zemi. Maďarizačný útlak bol rovnomerný po celej krajine. V roku 1918 získali Slováci z územia dnešného Slovenska kvalitatívne neporovnateľné podmienky pre slovenský život a jeho rozvoj a ten vyústil do vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Na rozdiel od Slovákov, ktorí zostali v novovzniknutých štátoch po zániku Uhorska. Uspokojivé podmienky pre slovenskosť boli v budúcej Juhoslávii a Rumunsku, neuspokojivé v Poľsku a v Maďarsku. Najmä slovenskosť v Maďarsku zostávala a zostáva pod neustálym maďarizačným tlakom.

4. Ešte v roku 2014 na fóre Stála konferencia Slovensko a Slováci v zahraničí 2014 ma zarazil jeden zo záverov: „Konferencia si je vedomá zložitosti rozdielov medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanskými komunitami v západnej Európe a zámorí, ktoré sú ukotvené aj v príslušných medzinárodnoprávných dokumentoch a sú záväzné aj pre činnosť a prístup ÚSZZ“. Pokračujú: „Vypracovať konkrétne návrhy, ako zlepšiť pozíciu slovenských komunit v západnej Európe a zámorí s cieľom zabrániť ich asimilácii vrátane dôrazu na kultúrne pôsobenie zastupiteľských úradov“. Prečo akcentujeme len návrhy ako zlepšiť pozíciu slovenských komunit v západnej Európe a zámorí s cieľom zabrániť ich asimilácii, ak sme si vedomí zložitosti rozdielov medzi autochtónnymi slovenskými menšinami v strednej a východnej Európe a krajanskými komunitami v západnej Európe a zámorí? Je našou povinnosťou zlepšiť pozíciu predovšetkým slovenských národnostných menšín v okolitých krajinách, ktoré sú doma odjakživa tam, kde žijú aj dnes!

5. Slováci žijúci v zahraničí na území bývalého Uhorska musia mať absolútnu prednosť aj v práci Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí alebo akéhokoľvek iného ústredného orgánu Slovenskej republiky povereného starostlivosťou o Slovákov v zahraničí. V roku 2016 na stálej konferencii zaznelo: „Úrad pre starostlivosť o Slovákov v zahraničí „pri plnení zámerov štátnej politiky spolupracuje

- s organizáciami, predstaviteľmi a osobnosťami slovenských komunit v západnej Európe a v zámorí,
- s národnostnými menšinami v strednej a východnej Európe
- a so Svetovým združením Slovákov v zahraničí“.

Keď odhliadnem od spolupráce so Svetovým združením Slovákov v zahraničí, tak je jasné, že Slovenská republika rozlišuje „dva typy“ zahraničných Slovákov. Prvým sú: slovenské komunity, druhým slovenské národnostné menšiny. Práve toto členenie a závery z neho považujem za kľúčové pre nasledujúce obdobie práce so Slovákami v zahraničí. Tento rozdiel treba premietnuť aj do rozdielnych politík SR voči Slovákom žijúcim v zahraničí.

6. Naša práca so Slovákami žijúcimi v zahraničí je stále poplatná obdobiu pred vznikom dnešnej Slovenskej republiky. Dobe, ktorá prácu s roztrateným slovenským národom (menšinami a komunitami) mala na okraji svojej pozornosti. Dobe, ktorá slovenskosť nezdôrazňovala. Dnes máme zvrchovanú, samostatnú a úspešnú Slovenskú republiku trvajúcu už viac ako štvrt'oročie. To je dlhšie obdobie ako existovala prvá Československá republika o ktorej tvrdíme, že zanechala nezmazateľné stopy vo vývoji demokracie a záchrane slovenského národa. Preto úspešnosť slovenského príbehu treba pretaviť aj do posilnenia slovenského národného povedomia doma i vo

svete. To je výzva všetkým Slovákom. Slovenské povedomie je rovnocenné povedomiam iných národov. To znamená, že budeme nielen posilňovať národné povedomie ale ho aj chrániť pred znevažovaním, či násilným potláčaním. V tomto smere bude vhodné sa inšpirovať Maďarmi, našim deväťstoročným partnerom v spoločnom štáte – v Uhorsku. Odkukať a prevziať všetko čo je dobré a správne pri budovaní národného povedomia a vyvarovať sa prípadnému nekalému až šovinistickému správaniu. K našej podpore posilňovania slovenského národného povedomia treba pridať aj trochu zdravého sebavedomia.

7. Stále platí, že jednotný globálne orientovaný systém podpory národného povedomia Slovákov v zahraničí bez reflektovania rozdielov vzniku ich diaspór a následne z toho vyplývajúci jednotný, rovný postup je z hľadiska efektivity, kvality a účinnosti nedostatočný. V prípade rovnostárskeho prístupu k uvedeným slovenským národnostným menšinám tak ako ku slovenským komunitám v ostatnom svete je zánik slovenského národného povedomia u autochtónnych Slovákov neodvratný. A to v priebehu jednej – dvoch generácií. Naším prvoradým cieľom je zachovať pôvodných uhorských Slovákov v čo najvyššej kvalitatívnej i kvantitatívnej miere na miestach, kde žijú od nepamäti. Zdôrazňujem skutočnosť, že oni z domoviny neodišli, ich opustila vlasť. Majú právo na slovenský život (pokiaľ chcú) a my (Slovenská republika) máme povinnosť im vychádzať v ústrety.

8. Posilňovanie národného povedomia prostredníctvom dotácií na slovenský spev, tanec, slovenskú knihu je určite sympatické a vhodné, nemáme však k dispozícii účinný komplexný systém opatrení na prežitie, slovenské prežitie Slovákov – slovenských národnostných menšín vo východnej Európe (bývalom Uhorsku). Ten systém musíme vytvoriť šitý na mieru konkrétnych národnostných menšín. Určite bude iný pre Slovákov z Chorvátska, Srbska a Rumunska. A zase iný pre Slovákov z Ukrajiny. Úplne odlišný musí byť prístup k Slovákom v Poľsku. Najviac podľností ma Slovenská republika voči Slovákom v Maďarsku. Práve z konkrétnych špecifik ich postavenia v tej onej krajine nám bude načas spracovať koncepcie. To platí nielen pre Slovenskú republiku ako celok, pre jej vo vzťahu k zahraničným Slovákom poverené inštitúcie, ale aj pre iné slovenské formálne či neformálne organizácie, združenia, spolky, jednotlivcov..

9. Pri posilňovaní (v niektorých prípadoch aspoň zachovaní) slovenského národného povedomia sústrediť činnosť do týchto oblastí:

- zmapovať a zdokumentovať „slovenskosť“ v jednotlivých postuhorských štátoch. Na ich základe spracovať koncepciu (koncepcie). Následne prispievať systémovo, metodicky, finančne a personálne slovenským národnostným inštitúciám a organizáciám tam, kde existujú. Vyčleniť v slovenských

múzeách, galériách a iných kultúrne orientovaných zariadeniach (SNG, SNM a iné, Krajské múzeum MS a pod) prostriedky pre odbornú pozornosť pri zachovávaní tamojšej slovenskej pamäte.

- systémovo podporovať slovenskú pamäť v priestore (pomníky, pamätníky a iné pripomienky), aby nedochádzalo k takým „faut-pas“ akým bolo v máji 2018 odhalenie pamätníka slovenským zakladateľom mesta Malý Kereš v Maďarsku vyhotoveného iba v maďarčine a dokonca za prítomnosti predsedu NRSR, ktorý ani neprotestoval.

- sústrediť sa na využívanie doterajších možností. V platnom zákone o Matici slovenskej sa okrem iného hovorí o úlohách, ktoré sú vo všeobecnosti platné aj na zahraničných Slovákov. Napríklad: upevňovať slovenské vlastenectvo, prehĺbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti, združovať tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a vedy vo svete, podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí. Matice slovenské existujú v Srbsku, Chorvátsku, na Ukrajine. Zvážiť ich rozšírenie medzi ďalšími slovenskými menšinami.

- podporiť zachovanie slovenského jazyka na verejnosti, predovšetkým v Maďarsku. Organizovať návštevy zo Slovenska na podujatia Slovákov, zvýšiť frekvenciu slovenčiny v maďarských slovenských obciach. Posilniť výučbu slovenčiny, vo zvýšenej miere organizovať slovenské rečové tábory pre deti krajanov na Slovensku.

- zachytiť súčasný trend rozmachu médií a spracovať postupy pre posilňovanie slovenskosti prostredníctvom elektronizácie. Podporiť slovenské mutácie webových stránok „slovenských“ obcí a organizácií najmä v Maďarsku. A asi len sponzorsky (Slovenská republika sa od toho odťahuje) zabezpečiť príjem slovenských elektronických médií v Maďarsku.

- vyvolať, organizovať a koordinovať dobrovoľnícku činnosť posilňovania slovenského národného povedomia uhorských Slovákov (čiže slovenských národnostných menšín vo východnej Európe) – najvhodnejšie iniciovať ju zo strany ústredných slovenských orgánov. Som otvorený všetkým možnostiam a postupom.

- zriadiť v Slovenskej republike Dom uhorských Slovákov. Ako nosný prvok posilnenia národného povedomia pôvodných slovenských menšín.

10. V najbližšom čase (do jedného roka i menej) spracovať (novú) koncepciu štátnej politiky voči Slovákom v zahraničí. Pri jej tvorbe zvážiť náplň (celý text predtým), miesto (samostatný ústredný orgán a či súčasť ministerstva?) a postavenie (rozpočtový chlievik v štátnom rozpočte?) ústredného orgánu pre zahraničných Slovákov s prednostným prístupom k slovenským národnostným menšinám.